

ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК

На правах рукопису

ФЕДОРЕНКО Олег Сергійович

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В СВІНАРСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ
ПІДВИЩЕННЯ

Спеціальність 08.00.06 - Економіка, планування, органі-
зація управління народним господарством і його галузями
(сільське господарство)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ-1934

АВ 29.228

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Інституті аграрної економіки
Української академії аграрних наук.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ВУТУЦЬКИЙ Олександр Андрійович

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ШКІЛЬОВ Олександр Васильович;
кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник КАЛІНЧИК Микола
Володимирович.

Провідна організація - Полтавський сільськогосподарський
інститут

Захист відбудеться "23" березня 1994 р.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 020.06.01 Інституту
аграрної економіки УААН за адресою: 252022, Київ - 22, МСП,
вул. Героїв Оборони, 10, Інститут аграрної економіки УААН.
З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту.

Автореферат розіслано "21" лютого 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,

ЛНБ України ім. В. Стефаніка

00801482 (N)

Малік
Малік
Микола Йосипович

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

AB - 29.228
- 3 -
1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема зростання ефективності праці в аграрному секторі економіки на сучасному етапі формування ринкових відносин в умовах скорочення працевдатного сільського населення і застосування застарілих технологій та недосконалих засобів виробництва, при існуючому дефіциті продуктів харчування, особливо м'ясних, набуває першочергового значення.

Свинарство - традиційна галузь тваринництва в нашій державі. В існуючій структурі виробництва м'яса свинина займає друге місце після яловичини та телятини. Але м'ясної продукції виробляється недостатньо, при значних затратах праці і матеріальних засобів. При такому стані речей розвиток свинарства може значно поповнити споживний кошик, сприяти помягченню соціальної напруги в суспільстві.

У розробку загальної проблеми ефективності свинарства, підвищення продуктивності праці тут зробили свій внесок багато вчених-аграрників. Поряд з цим, комплексного, всебічного підходу до вивчення питань ефективності праці, визначення кількісного впливу факторів, під впливом яких формується її рівень у галузі, та виявлення резервів економії трудовитрат стосовно умов Черкаської області, де ця галузь добре розвинена, ще не було. Багато важливих методологічних та практичних питань в цієї досліджуваної важливої проблеми й нині недостатньо висвітлені в умовах переходу до ринкової економіки.

Мета дослідження полягає у виявленні резервів та обґрунтуванні головних шляхів досягнення високої ефективності праці у свинарстві, для досягнення якої були вирішені такі завдання:

розкрита суть категорії ефективності праці у специфічній галузі народного господарства - сільськогосподарському виробництві;

уточнена система показників визначення ефективності праці, основні фактори та потенційні можливості її зростання;

проаналізовано сучасний стан ефективності праці при виробництві свинини та виявлені тенденції руху основних показників у часі;

визначено кількісний вплив основних матеріально-технічних, організаційних, соціально-економічних та інших факторів на ефективність праці в свинарстві;

накреслені шляхи підвищення ефективності виробництва свинини і скорочення трудоватрат в галузі на сучасному етапі і в перспективі на основі впровадження прогресивних технологій виробництва, застосування раціональної організації праці та матеріального її стимулювання.

Об'єктом дослідження були сільськогосподарські підприємства Черкащини. Поглиблений аналіз факторів і вияв резервів та накреслення шляхів підвищення ефективності виробництва свинини та продуктивності живої праці здійснювалися на масовій обліково-статистичній інформації свинотоварних ферм 82 колгоспів чотирьох районів: Золотоніського, Тальнівського, Маньківського, Чернобайвського, а також 23 спеціалізованих господарств із закінченим циклом виробництва і 42 спеціалізованих репродукторів та 14 відгодівельних підприємств, які між собою кооперуються. В розробку були включені спеціалізовані свинарські господарства, що розташовані по всій території Черкаської області. Загальний обсяг охоплених одиниць сукупності становив 161 господарство. Вільш детально окремі питання вис-

вітлені на матеріалах агрофірм "Біле озеро" Черкаського району та "Нива" Чернобаївського району, колгоспу "Росія" Золотоніського району. Залучалась також інформація анкетного опитування 356 респондентів, які працюють в галузі свинарства.

Зв'язок роботи з планом НДР. Дисертація виконана у відповідності з планом наукових досліджень відділу мотивації та ринку праці Інституту аграрної економіки УААН по розділу "Рівень продуктивності праці як головний фактор ринку продовольства, зайнятості, інвестицій та ціноутворення" в темі: "Проблеми регулювання складовими затрат суспільної праці та підвищення її ефективності в сільськогосподарських галузях АПК при ринкових відносинах", завдання 05 "Мотивація праці та формування ринку робочої сили" УААН.

Теоретико-методичною основою та джерелом інформації є дослідження вчених аграрників з економічних питань праці та стану галузі свинарства, постанови і рішення Верховної Ради та Кабінету Міністрів України з аграрних проблем. Джерелом інформації виступали дані річних звітів сільськогосподарських підприємств, первинних облікових документів господарств, економічних і статистичних органів та соціального анкетування автора. Також узагальнювалися досвід передових господарств, залучалися матеріали літературних джерел, довідників, періодичної преси.

Обробка, аналіз інформації здійснювались на основі таких методів: узагальнення досягнень науки і практики, монографічного, розрахунково-конструктивного, графічного, побудови рядів динаміки із застосуванням аналітичних прийомів їх вирівнювання, статистичних групувань, кореляційно-регресійного аналізу, прогнозування розвитку основних показників ефективності праці та виробництва свинини.

Інформація оброблялася на ЕОМ ІВМ РС/АТ за програмою АРМ "Статистика" та пакету статистичної обробки "Сігма".

Наукова новизна та практична цінність дослідження полягає у всебічному дослідженні проблеми продуктивності живої праці в тісному поєднанні з загальними показниками ефективності виробництва свинини в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, де ці питання у свинарстві в такому аспекті ще недостатньо вивчені та висвітлені.

Проведене дисертаційне дослідження дозволило отримати результати, що характеризують його наукову новизну та практичну цінність:

уточнена методика визначення показників ефективності праці і трудоемкості продукції в специфічній галузі тваринництва - свинарстві;

вивчені за допомогою аналітичних методів поетапно за 12-річний період тенденції зміни показників продуктивності праці та ефективності виробництва свинини на зламі економічних формацій;

проаналізовано сучасний стан ефективності праці та виробництва продукції в цілому по свинарству;

встановлені найбільш суттєві та реальні резерви зростання ефективності праці та виробництва свинини, їм надана кількісна оцінка за допомогою кореляційно-регресійного аналізу;

виявлені головні соціально-виробничі проблеми у трудових колективах, вирішення яких дозволить значно підвищити ефективність свинарства.

На захист виносяться такі основні положення:

основні напрями підвищення ефективності праці в свинарстві, як нині, так і в перспективі;

розрахунки по кількісному впливу різних груп факторів на ефективність праці, виявлені резерви та шляхи її реалізації в галузі;

пропозиції по найбільш досконалим формам організації та оплати праці в свинарстві, як найважливішого мотиваційного її елементу;

соціально-виробничі мотиви високопродуктивної праці в свинарстві.

Апробація роботи та впровадження результатів досліджень у виробництво. Головні висновки дисертаційного дослідження доповідалися і схвалені на таких науково-практичних конференціях та нарадах: республіканській науково-практичній конференції "Зростання ролі молодих вчених і спеціалістів в удосконаленні економічного механізму господарювання" в м.Одеса (1988 р.); республіканській науково-практичній конференції молодих вчених та спеціалістів "Соціально-економічні передумови підвищення ефективності агропромислового виробництва в багатуокладній аграрній економіці" в м.Києві (1991 р.); всесоюзній науково-координаційній нараді "Проблеми економіки праці та соціального розвитку села" в м.Києві (1991 р.); науково-практичній конференції "Ринкові перетворення відносин власності, форм господарювання та економічного механізму їх функціонування" в м.Дніпропетровську (1992 р.); науково-виробничій конференції "Формування, розвиток та розміри фермерських господарств в Україні" в м.Києві (1992 р.).

Основні положення дисертації висвітлені в 7 наукових роботах-статтях і тезах, загальним обсягом 2,4 друк.арк. За результатами проведених досліджень підготовлено і передано доповідь аналіз "Резерви підвищення ефективності праці в свинарстві".

тві" Черкаському обласному управлінню сільського господарства і продовольства та Тальнівському районному управлінню сільського господарства і продовольства. Подані матеріали одержали позитивну оцінку, пропозиції прийняті до впровадження у виробництво, що підтверджується документально.

Обсяг та структура роботи. Обсяг дисертації понад 7 друк.аркушів, складається з вступу, трьох глав, висновків і пропозицій, списку цитованої та використаної літератури, який становить 159 найменувань, містить 31 таблицю, 1 схему, 3 малюнки та 6 додатків.

Структура дисертації така:

Вступ

Глава I. Теоретичні основи дослідження ефективності праці в свинарстві - 1.1. Соціально-економічний зміст ефективності праці; 1.2. Показники оцінки ефективності використання трудового потенціалу; 1.3. Класифікація факторів і резервів підвищення ефективності праці.

Глава II. Аналіз сучасного стану ефективності праці в свинарстві - 2.1. Економічна характеристика розвитку галузі та її місце в м'ясному балансі; 2.2. Взаємозв'язок трудо-, матеріало- і фондомісткості виробництва свинини; 2.3. Динаміка показників ефективності праці та виробництва свинини.

Глава III. Основні напрями підвищення ефективності праці в свинарстві - 3.1. Технічне переозброєння і прогресивні технології виробництва; 3.2. Підвищення рівня інтенсифікації галузі; 3.3. Вдосконалення організації трудовиробничих відносин; 3.4. Поліпшення умов праці та соціальнообслуговування свинарів.

Висновки та пропозиції; Список цитованої та використаної літератури; Додатки.

2. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

При формуванні ринкових відносин в аграрному секторі економіки вирішальна роль належить зростанню ефективності суспільної праці, без чого неможливе подальше функціонування виробництва в цілому. В роботі дана критична оцінка поглядів вчених з питань тотожності та відмінності категорій ефективності і продуктивності праці, її продуктивної сили тощо. Єдиної думки серед дослідників з цих питань немає. Більшість вчених вважає, що ці категорії відмінні, хоча в окремих випадках вони можуть співпадати.

Автор підтримує позицію тих авторів, які вважають, що поняття ефективності праці ширше поняття її продуктивності, так як правило, під продуктивністю праці розуміється ефективність тільки живої праці, а під ефективністю праці - продуктивність всіх її затрат, включаючи й минулі, уречевлені в засобах виробництва. Проте, ці категорії взаємопов'язані, оскільки продуктивність праці характерна живій праці і тільки вона має здатність виробляти споживчі вартості, являючи собою конкретну форму прояву ефективності праці.

При розгляді питань ефективності і продуктивності праці виділяють поняття "продуктивність праці" і "продуктивна сила праці". Ці поняття також одні автори ототожнюють, інші ж розрізняють. Продуктивність праці і продуктивна сила праці тісно зв'язані поняття, однак далеко не тотожні. Продуктивна сила праці - це не результат, а потенційна можливість його отримання; тоді як продуктивність праці являє собою реалізовану у виробництві продуктивну силу праці. Різниця у величині між даними категоріями і є резервом зростання продуктивності праці.

З переходом до нових умов господарювання великого значення набуває виявлення реальних резервів підвищення ефективності праці, використання науково обґрунтованих показників, а також методики їх визначення. При цьому, на нашу думку, зростає роль вартісних показників, хоча доцільно поряд з ними використовувати натуральні та трудові показники.

Свинарство для Черкащини, поряд з молочно-м'ясним скотарством, - основна галузь тваринництва. В загальній структурі м'яса у 1992 р. вона становила 47,8 тис.т (живою масою), або 22,1%. Ця частка дещо знизилася, бо протягом останніх 12-15 років вона сягала 30-35%.

Питома вага Черкаської області у виробництві свинини в цілому по Україні становить 5,6%. Основний обсяг продукції галузі надходить із спеціалізованих господарств: із закінченим циклом виробництва та репродукторних і відгодівельних свиноферм та неспеціалізованих колгоспів, які на 63% визначають виробництво свинини в області. Решта продукції вирощується в особистих підсобних та фермерських господарствах тощо.

Слід відмітити, що починаючи з 1990 р. досить відчутно почало скорочуватися виробництво свинини по всіх категоріях сільськогосподарських підприємств, особливо в репродукторних та відгодівельних господарствах. Таке становище склалося внаслідок того, що в умовах нестабільних цін і більшої економічної свободи ніяке репродукторне господарство не буде реалізовувати порослят із збитком для себе, як це було раніше, а відгодівельні господарства не мають необхідних коштів, щоб їх купувати. Тому обидві категорії господарств переходять на виробництво свинини по закінченому циклу.

Аналіз показників ефективності виробництва свинини у доо-

ліджуваних господарствах, наведених у таблиці 1, в динаміці виявив таке. Хоча рентабельність ведення галузі свинарства зростає по всіх категоріях господарств, проте цей процес відбувається за рахунок підвищення цін реалізації свинини більш високими темпами, ніж собівартість її виробництва. В умовах становлення ринкових відносин на селі існуюча цінова політика поки ще не забезпечує товаровиробникам зацікавлення у виробництві продукції свинарства. Наприклад, за період з 1976 р. по 1992 р. ціна реалізації зернових та зернобобових культур зросла в 105 разів, а їхня собівартість в 43,9 раза. В той же час в галузі свинарства ріст аналогічних показників становив відповідно 57,8 і 50,4 раза. Ціна реалізації 1 ц зернових і зернобобових культур у 1992 р. сягала 913,50 крб., витрати концентрованих кормів 9,43 ц корм.одиниць в розрахунку на 1 ц свинини. Якщо таку кількість зернових реалізувати на ринку, то виручка товаровиробника становитиме 8614,30 крб., при собівартості 176,43 крб. В результаті ж їх використання в галузі свинарства, при ціні реалізації 1 ц свинини 7845,50 крб. і собівартості 6773,92 крб., прибуток буде в сумі 1071,58 крб., що в 7,87 разів (8437,87:1071,58) менше, ніж при реалізації цього зерна на ринку. Навіть, якщо умовно собівартість свинини прийняти близькою до нуля, за умови значного зростання продуктивності тварин все одно її виробництво буде більш не вигідним порівняно з виробництвом зернових. Ці розрахунки в якійсь мірі навіть занижені, так як, крім концентрованих кормів, свиням згодуються й інші їх види.

Для того, щоб ведення свинарства було прибутковим хоча б на рівні зернових культур ціну реалізації 1 ц свинини потрібно збільшити на 7542,72 крб. (9,43x913,5-1071,58), що очевидно.

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва свинини
в різних категоріях підприємств Черкаської області

Показники	1987-1989 рр.			1990-1992 рр.		
	Спецгос-пи із закінченим циклом виробництва	Репродуктивні та відгодівельні господарства	Свинотоварні ферми колгоспів	Спецгос-пи із закінченим циклом виробництва	Репродуктивні та відгодівельні господарства	Свинотоварні ферми колгоспів
Затрати праці на 1 ц, люд.-год	18,3	22,8	41,2	23,6	29,3	55,6
Вироблено свинини, тис. т	21,1	10,8	29,8	15,7	6,5	22,3
Собівартість 1 ц, крб.	170,26	182,42	210,21	2327,89	2455,46	2607,96
Ціна реалізації 1 ц, крб.	208,21	208,43	216,90	2760,72	2750,72	2813,32
Рівень рентабельності, %	22,1	14,5	3,1	18,5	12,0	7,8

приведе до зростання на споживчому ринку ціни м'яса. Зрозуміло, що за такого цінового паритету виживання галузі свинарства неможливе без втручання держави, що й робили капіталістичні країни в кризових ситуаціях. Кризь призму економічного інтересу щодо одержання рівноважних прибутків, стає зрозумілим поведінка одного із найважливіших показників суспільного виробництва - продуктивності праці.

Одним із найважливіших показників, що характеризує ефек-

тивність свинарства, є продуктивність живої праці. У 1980-1992 рр. рівень аналізованого показника змінювався нерівномірно. Максимального значення він сягав у 1988 р. в господарствах із закінченим циклом виробництва та на свинотоварних фермах колгоспів і в 1987 р. - в репродукторних та відгодівельних господарствах. Темпи приросту обчислені на базисній основі склали відповідно 19,1%; 26,9; 31,5%.

В цілому, слід відмітити, що близька картина досліджуваної тенденції спостерігається по всіх категоріях господарств. Починаючи з 1980 р. продуктивність праці незначними темпами росте і сягає свого максимуму у 1987 і 1988 роках. Далі відбувається її падіння, мінімальне значення встановлюється на рівні 1992р. Особливо помітним є зниження продуктивності праці в репродукторних та відгодівельних господарствах. Ця негативна тенденція поглиблюється і у подальшому періоді по всіх категоріях господарств.

В умовах нестабільності приростів рівнів погодинної продуктивності праці з метою виявлення тенденцій в її русі, вирівнювання динамічного ряду й визначення кількісних їх змін проводилося за допомогою рівняння прямої та параболі другого порядку, значення яких по досліджуваних свиногосподарствах за 12-ти річний період такі:

для спецгоспів із закінченим циклом виробництва

$$yt=4,97+0,033t; \quad yt=5,37+0,016t-0,004t^2$$

для репродукторних та відгодівельних господарств

$$yt=3,52+0,071t; \quad yt=4,36+0,033t-0,008t^2$$

для свинотоварних ферм колгоспів

$$yt=1,92+0,038t; \quad yt=2,54+0,018t-0,008t^2.$$

Отримані параметри рівнянь свідчать про те, що по всіх

категоріях господарств продуктивність праці зростала із сповільненням. Середньорічне виробництво м'яса в розрахунку на 1 люд.-год. збільшувалося протягом досліджуваного періоду відповідно по спецгоспах на 0,033 кг; по репродукторах і відгодівельниках - 0,071; свинофермах - на 0,038 кг, або відповідно на 0,6%; 2,0 та 1,9%, що є незначним.

Крім показників продуктивності праці, динамічні тенденції вивчалися й по інших показниках ефективності виробництва свинини. Використовуючи виявлені зміни, були зроблені спроби спрогнозувати розвиток галузі на найближчу перспективу, приймаючи за базу 1988-1990 рр.

Зокрема, за рахунок поліпшення технології виробництва передбачається підвищити продуктивність свиней, а отже, збільшити загальний обсяг м'яса, зменшити трудомісткість і собівартість продукції, підвищити рентабельність її виробництва. Проте абсолютні й відносні розміри прогнозних показників надзвичайно низькі, що свідчить про необхідність посилення уваги до розвитку свинарства, насамперед поліпшення годівлі тварин, механізації трудових процесів, ціноутворення в галузі тощо.

В умовах ринку кожний товаровиробник націлений на отримання максимального прибутку і, на нашу думку, в умовах стабілізації цін, значно зростає роль вартісних показників. Тому доцільно результативність праці визначати за допомогою показників, які характеризують доходність виробництва, чому сприяє економія грошово-матеріальних витрат в середньому за три роки (1988-1990), про що свідчать дані таблиці 2.

Як бачимо, в спецгоспах із закінченим циклом виробництва продуктивність праці в розрахунку на 1 люд.-год., відпрацьовану в свинарстві, та на 1 середньорічного його працівника най-

Таблиця 2

Диференціація рівня вартісних показників ефективності праці та виробництва у свинарстві

Показники	Спеціалізовані господарства		Свинотоварні ферми колгоспів
	із закінченим циклом виробництва	репродукторні та відгодівельні	
Валова продукція:			
на 1 люд.-год., крб.	10,8	9,5	4,5
на 1 середньорічного працівника, тис.крб.	27,6	22,6	10,9
Валовий дохід:			
на 1 люд.-год., крб.	4,6	3,5	1,4
на 1 середньорічного працівника, тис.крб.	11,7	8,3	3,3
Чистий дохід:			
на 1 люд.-год., крб.	3,3	1,9	0,8
на 1 середньорічного працівника, тис.крб.	8,3	4,5	1,9
Рівень рентабельності, %	24,1	14,9	9,5

вищі. Також в цій категорії господарств найбільш високі частки валового та чистого доходу у валовій продукції. Дещо гірші показники в репродукторних і відгодівельних господарствах та свинотоварних фермах колгоспів. Таке становище має місце внаслідок того, що матеріаломісткість і ц свинини в спецгоспах із

закінченим циклом виробництва складає 150,96 крб., що на 11 і 69% менше, відповідно, ніж в інших категоріях господарств. А з оплатою праці в досліджуваних категоріях господарств взагалі склалася парадоксальна ситуація, розмір якої за 1 люд.-год, випрацьовану в спецгоспах із закінченим циклом виробництва становить 1,28 крб., в репродукторних та відгодівельних - 1,41, свинофермах колгоспів - 1,32 крб. Це зумовлює й певні значення чистого доходу.

Хоча пріоритетна роль у виробництві належить живій праці, проте важливо врахувати й затрати уречевленої. Дослідження показали, що найнижчий рівень сукупної трудомісткості і ц свинини в спецгоспах із закінченим циклом виробництва. Рівень її тут нижчий, ніж у другій та третій групах господарств на 17 і 56%, і становить 106,9 люд.-год. Також в цій категорії господарств висока питома вага минулої промислової праці, яка свідчить про її рівень індустріалізації.

В роботі аналізуються сукупні трудові вкладення за 1981-1991 рр. по всіх досліджуваних категоріях господарств. За даний проміжок часу в середньому по сільськогосподарських підприємствах сукупна трудомісткість і ц свинини зменшилася на 4-8%. Збільшуються в динаміці накладні затрати живої праці. Це свідчить про те, що відбувається процес поглиблення розподілу праці, виникають нові професії в свинарстві, зростає трудова участь управлінців та спеціалістів галузі. В той же час, частка минулої промислової праці ще досить незначна, особливо на свинофермах колгоспів, і в інших господарствах досліджуваних категорії у результаті недостатньої модернізації виробництва, впровадженням досягнень науково-технічного прогресу, які можуть значно знизити трудомісткість, підвищити ефективність ви-

робництва свинини. Так, фондоозброєність праці та фондооснащеність свинопоголів"я в спеціалізованих господарствах із закінченим циклом виробництва складає 63,3 тис.крб. і 410,7 крб. що на 16 і 5% вище, ніж в середньому по репродукторних та відгодівельних господарствах, та в 2,86 і 2,24 разів більше порівняно з свинотоварними фермами колгоспів. Крім цього, в першій категорії господарств оптимальніша структура основних фондів, бо в них найбільш висока питома вага активної частини. Тому й ефективність використання фондів тут найвища, при менших затратах живої та уречевленої праці.

Подальшого зростання продуктивності живої праці та ефективності виробництва свинини в господарствах Черкаської області неможливо досягнути без впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, передової практики, прогресивних систем організації та оплати праці. В дисертаційній роботі найшли висвітлення досвід спецгоспу "Росія" Золотоніського району, де виробництво свинини ведеться на промисловій основі, спецгоспу ім. 13-річчя Жовтня Лисянського району, в якому тварин утримують в станках на підвищеній підлозі, досвід племгосподарства "Чайка" Козелецького району Чернігівської області, де виробництво пов'язано із малотрудомісткою технологією, а тварин утримують в некапіталомістких свинофермах при достатній кількості кормів. Прямі витрати праці на 1 ц свинини тут становлять 5-8 люд.-год. Характеризується досвід роботи працівників свиноферм та комплексів в умовах колективного підраду, орендних відносин, пакування, наводяться своєрідні мотиви до праці та елементи її оплати. В цьому плані характеризується повчальна діяльність працівників свиноферм колгоспу ім.Горького Маньківського району, агрофірм "Біле озеро" Черкаського та "Нива"

Чернобаївського районів.

В дисертаційній роботі належне місце відводиться виявленню кількісного впливу різних груп факторів на рівень ефективності праці і на основі цього розрахункам резервів її зростання. З цієї метою поряд із аналітичними групуваннями застосовується метод багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу, що дозволило виділити найбільш суттєві фактори, їх кількісно оцінити та визначити частку впливу того чи іншого фактору та їх сукупності на рівень продуктивності праці в свинарстві.

На початковому етапі дослідження з логіко-економічного погляду відібрано було 16 факторів. Із них після статистичної оцінки залишилися 7. Одержані математико-статистичні характеристики проведеного кореляційно-регресійного аналізу свідчать про те, що рівень продуктивності праці в групі спецгоспів із закінченим циклом виробництва (Y_1) визначається впливом таких факторів на 78,5% при $R=0,836$: X_1 - фондоозброєністю праці (13,6%); X_2 - навантаженням свинопоголів"я на одного свинаря оператора (2,6%); X_3 - рівнем оплати праці (29,5%); X_4 - плодочістю свиноматок (7,8%); X_5 - рівнем спеціалізації виробництва (7,1%); X_6 - концентрацією поголів"я (1,3%); X_7 - витратами кормів (16,5%).

Для репродукторних та відгодівельних господарств рівень продуктивності праці в галузі (Y_2) визначається дією ось яких основних факторів на 79,7% при $R=0,893$: X_1 (6,1%), X_2 (1,1%), X_3 (38,0%), X_4 (3,3%), X_5 (7,7%), X_6 (5,9%), X_7 (15,5%).

Для свинотоварних ферм колгоспів рівень продуктивності праці в галузі (y_3) на 60,6% при $R=0,779$ визначається дією відібраних факторів: X_1 (3,5%), X_2 (1,4%), X_3 (36,2%), X_4 (2,3%), X_5 (2,6%), X_6 (1,4%), X_7 (13,1%).

Скориставшись закономірностями формування рівня продуктивності праці в залежності від дії окремих факторів, оцінивши такі залежності на достовірність, поклавши в основу розрахунків багатофакторні моделі, зроблено спробу виміряти резерви підвищення продуктивності праці в свинарстві ближчим часом. В розрахунок покладено рівень факторів, досягнутий значною частиною досліджуваних господарств, а саме, середній прогресивний рівень (табл.3).

Таблиця 3

Рівні факторів для оцінки резервів підвищення продуктивності праці в свинарстві

Фактори	Спецгоспи із закінченим циклом виробництва		Репродукторні та відгодівельні господарства		Свинотоварні ферми колгоспів	
	середній	прогресивний	середній	прогресивний	середній	прогресивний
X1	64,7	76,5	54,7	65,6	22,1	30,1
X2	374	500	355	454	177	250
X3	1,28	1,60	1,41	1,67	1,32	1,68
X4	14,78	19,95	15,01	19,81	12,63	17,16
X5	33,5	48,0	23,0	29,7	4,3	6,4
X6	258	323	227	280	60	95
X7	10,2	8,2	11,0	9,15	12,8	10,8

Визначений за таких умов рівень продуктивності праці є реальним для свиного господарств і може бути досягнутий в найближчий період, що видно із таблиці 4.

Таким чином, лише доведення всіма господарствами середнього рівня факторів до середнього прогресивного дозволить найближчим часом підвищити продуктивність праці в спеціалізованих

господарствах із закінченим циклом виробництва відповідно на 22,2%та репродукторних і відгодівельних - 17,8%, а на свинотоварних фермах в колгоспах - на 42,4 відсотки.

Таблиця 4
Резерви зростання продуктивності праці
в свинарстві Черкаської області

Господарства	Виробництво валової продукції свинарства на 1 люд.-год, крб.		Приріст продуктивності праці	
	фактично	очікуване	абсолютний розмір	%
Спецгоспи із закінченим циклом виробництва	10,8	13,2	2,4	22,2
Репродукторні та відгодівельні господарства	9,5	11,2	1,7	17,8
Свинотоварні ферми колгоспів	4,5	6,4	1,9	42,4

Підвищення ефективності затрат праці й коштів в будь-якій галузі сільськогосподарського виробництва неможливе без особистого зацікавлення селян в результатах своєї праці у багатокладній аграрній економіці. В Черкаській області в більшості сільськогосподарських підприємств проведено поєнання, створено 206 фермерських господарств. Проте ними вироблено 3812 т м'яса, що менше 1% обласного обсягу. Від фермерських господарств Черкащини державі за даними 1992 р. надходило лише зерно та молоко, свинина ж вироблялася для внутрішніх потреб.

На наш погляд, розвиток трудової ініціативи селян, зростання ефективності їхньої праці гальмується рядом багатьох причин, основні з яких були виявлені в результаті анкетного

опитування. В основній масі (95%) респондентів зайняті на обслуговуванні поголів'я свиней. Загальна кількість опитаних складала 356 чол., а них 80% жінок та 20% чоловіків. На анкетні запитання в колгоспах дали відповідь 128 респондентів, в спецгоспах - 228. Спостереження проводилося в колгоспах на рядових свинотоварних фермах чотирьох досліджуваних районів та в спецгоспах по виробництву свинини, що розміщені по всій території Черкаської області.

По всіх категоріях досліджуваних господарств спостерігається негативна тенденція - процес постаріння працюючих в галузі свинарства. Найбільшу питому вагу становлять особи у віці від 40 до 50 років. Молоді працює дуже мало, особливо на колгоспних свинофермах. Найближчим часом може виникнути проблема трудової зміни практично в більшості господарств.

Дані таблиці 5 свідчать, що 80% і більше відсотків респондентів могли б працювати краще і виявляють основні напрями досягнення такого становища. Для цього насамперед необхідно матеріально зацікавити людей, поліпшити їх виробничі умови. Місце роботи працівників галузі свинарства відчутно впливає на результативність праці. Серед опитаних, по всіх категоріях господарств, переважна більшість респондентів (понад 80%) не хоче змінювати місце своєї роботи, але 5% тваринників, як правило, віком за 50 років бажають працювати в підприємствах по переробці сільськогосподарської продукції, 6 - вести селянське фермерське господарство, 4 - працювати в сільськогосподарському підприємстві по договору (найму) в умовах внутрішньогосподарської оренди, 2% - у власному підприємстві в сфері обслуговування населення.

На запитання, "що на вашу думку вигідніше для Вас?" Рес

Таблиця 5

Розподіл працівників свинарства за мотиваційними ознаками щодо можливостей підвищення ефективності праці *

Питання респондентам	Питома вага опитаних, %	
	спеціалізовані господарства	свинотоварні ферми колгоспів
Чи задоволені Ви виконуваною роботою?:		
так	13	6
ні	15	42
частково	72	52
Могли б Ви працювати краще, ніж тепер?:		
так	87	80
ні	3	10
навіть чи ніг	10	10
Вкажіть причини, які стримують зростання результативності Вашої праці:		
низька оплата праці	68	73
немає можливості заробити	35	37
погана організація праці	23	31
низький рівень механізації виробничих процесів	22	30
незручний режим роботи	21	29
відсутність належних санітарно-гігієнічних умов	15	27
не бачу перспектив для підвищення кваліфікації	14	9

* За об'єктивних обставин сума процентів більша за 100, так як практично кожний респондент вказував дві і більше причини.

понденти спецгоспів в кількості 10-12% вважають, що вигідніше брати в короткотермінову оренду землю, приміщення, інші засоби виробництва, включаючи тварин. Але для опитаних 20% краще працювати в умовах довгострокової оренди, 25% - викупити землю, будівлі, приміщення у власність, решта - не визначилась. Працівники свинотоварних ферм колгоспів мають дещо іншу думку. Тут, понад 40% опитаних вважають, що вигідніше вести приватце виробництво, 17 - працювати в умовах короткострокової оренди, 23% - в умовах довгострокової оренди, решта - не можуть дати відповіді.

На запитання "Що заважає Вам, на Вашу думку, працювати орендаром (фермером чи кооператором)?" з цього питання відповіді працівників спецгоспів свинотоварних ферм колгоспів були практично близькі. За 60% опитаних, поставили на перше місце - незнання умов організації праці, 22 - вважають, що немає необхідних засобів виробництва та знань, 10% відмічає, що відсутня підтримка сім'ї та близьких. Деяка частина респондентів боїться, що економічна політика на приватизацію може повернути в протилежний бік. Інші чинники відігравали значно меншу роль.

У справі стабілізації кадрів галузі свинарства на селі (особливо молодих) важливу роль відіграють розвиток матеріально-технічної бази сфери культури, підвищення рівня культурного, медичного, побутового, торгівельного обслуговування, роботи громадських ідалень, кафе і т.п.

Аналіз соціального обслідування свідчить, що сфера обслуговування на селі ще далеко не відповідає потребам сільських жителів. Дещо більше задоволених своєю роботою працівників у спецгоспах по виробництву свинини. На нашу думку, це пояснюється декількома причинами.

Географічне положення спецгоспів вигідніше. Як правило, вони знаходяться поблизу доріг, районних та обласного центру. Це поліпшує забезпечення населення промисловими товарами, продуктами харчування. Крім того, в більшості спецгоспів в адміністративних будинках комплексів і ферм діють їдальні, медпункти.

Відповіді, на запитання: "Що зараз найбільше потрібно Вам та Вашій сім'ї для підвищення життєвого рівня" були майже однозначні. Близько 38% респондентів вважає, що з боку сільськогосподарських підприємств надається недостатня допомога у веденні особистого підсобного господарства, 28 - вважають, що їхні прибутки мають бути більшими прибутків міського населення, займатися власною справою бажає лише 13% опитаних. Інші чинники мають значно менші процентні співвідношення.

Цікаво, що 63% респондентів жінок, так би й працювали позмінно, а 21% - взагалі б не працювали. В опитаних групах дуже мало приділяється бажанню мати власний будинок із усіма зручностями та подвір'ям, квартиру в багатоповерховому будинку, власний автомобіль. Це, свідчить, очевидно, про значну відповідність вищенаведених елементів добробуту потребам сільського населення. Проте, незважаючи на всі складності нашого життя, 73% респондентів по всіх категоріях господарств надіються на краще.

В кінці дисертації наведені висновки і пропозиції виробництву, в реалізації яких криються значні резерви зростання ефективності праці та обсягів свинини.

3. ПЕРЕЛІК ПУБЛІКАЦІЇ АВТОРА

Результати дисертаційного дослідження висвітлені в таких працях:

1. Якість продукції як фактор підвищення ефективності виробництва. // Тез. доп. респ. наук.-практ. конф., випуск 4: - Одеса, 1988. 0,1 друк. арк.*

2. Про підвищення продуктивності праці в свинарстві. // Тез. доп. респ. наук.-практ. конф. мол. учен. та спец. - К.: 1991. 0,2 друк. арк.*

3. Деякі аспекти зростання продуктивності праці в свинарстві. // Матеріали всесоюзної координаційної науково-методичної ради: - К., 1991. 0,2 друк. арк.*

4. Продуктивність і оплата праці при орендному підряді. // Республіканський міжвідомчий тематичний науковий збірник, випуск 88 - Продуктивність і оплата праці в нових умовах господарювання. - К., 1992. 0,5 друк. арк. (у співавторстві),

5. Оцінка ефективності праці в свинарстві, // Тез. доп. наук.-практ. конф. - Дніпропетровськ, 1992. 0,2 друк. арк.*

6. Оренда, як передумова фермерського господарства. // Тез. наук. вироб. конф. - К., 1993. 0,2 друк. арк.

7. Мотивація резервів зниження трудомісткості у тваринницьких галузях. // У монографії "Мотивація праці та формування ринку робочої сили". - К.: Урожай, 1993. 0,86 друк. арк. (у співавторстві).

* - Роботи надруковані російською мовою.

УВК УДАУ_{кр}10С_{кр}110-1994

460999

AB 29.228

AB 29.228